

महाराष्ट्र शासन

क्र: विनिले-२००२/प्र.क्र.२/का.२
आदिवासी विकास विभाग,
मंत्रालय विभाग, मुंबई ४०००१०
दिनांक : ३१ जुलै, २००३

प्रति,
उपसचिव,
ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग (ग्राम विकास/जलसंधारण),
सार्वजनिक आरोग्य विभाग,
पाटवीधारे विभाग,
कृषि पदुम विभाग (कृषि/पदुम),
महिला व बालकल्याण विभाग,
उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग,
सार्वजनिक गांधकाम विभाग,
सामाजिक न्याय विभाग,
महसूल व बन विभाग (बने/पुनर्बसन/महसूल),
नियोजन विभाग,
पाणीपुरवठा व स्वच्छता विभाग,
नगर विकास विभाग,
सार्वजनिक आरोग्य विभाग,
वैद्यकीय शिक्षण व औषधी द्रव्य विभाग,
शालेय शिक्षण विभाग,
उद्योग-ऊर्जा व कामगार विभाग,
सहकार व वरक्रोधोग विभाग,
मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२.

विषय :- आदिवासी उपयोजनेशी संबंधित उपयोजन लेखा
आडवालाहील स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापने पाठ्यिताना
आवश्यक सर्व बाबींची पूर्तता करण्याबाबत...

आदिवासी उपयोजनेतर्गत गाबविल्या जाणा-या योजनाच्या अंमलवजावचीसाठी संबंधित नियंत्रक अधिकायांना निर्धी उपलब्ध करून दिला जातो. सदर निर्धीतून होणा-या ग्राचाचे नियंत्रण, ग्राचमंळाचे काम तसेच विनियोजन लेखावे सादर करण्याची उद्बाबदारी मंबंधित मंत्रालयाने विभागाची आहे. आदिवासी उपयोजनेशी संबंधित इतर विभागांच्या लेखाविराशीबाबतची स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापने कशा प्रकारे सादर करावीत, याबाबतच्या सूचना दि. १६.६.१९८४ च्या शासन परिपत्रकान्याये देण्यात आलेल्या आहेत. त्यास अनुसरून संबंधित विभागाने स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापने सादर करणे आवश्यक आहे. तथापि, काही विभाग स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापने या विभागाकडे पाठ्यिताना त्यामध्ये आवश्यक बाबींची पूर्तता करीत नाही. त्यामुळे नाहक पत्रव्यवहार होतो, घेठेचा अपव्यय होतो आणि निधानमंडळ संविदालयाला विहित मुद्रतीत स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापने पाठ्यिण्यास विलंब होतो.

विभागाकडून पाठ्यिण्यात आलेल्या स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात ग्रालील त्रुटी आढळून आल्या आहेत:-

- १) विभागाकडून स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापने महालेखापालांकडून संमत (Vetting) करून या विभागास पाठ्यिणे आवश्यक असतानाही काही विभाग ज्ञापने महालेखापालांकडून संमत करून न घेताय या विभागाकडे पाठ्यितात.

MR. NO. २००६०४०७१२ १५९००१^{१०}

तसेच विभागांकडून महालेखापालांकडे स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापने संमत करण्यासाठी पाठविली असता महालेखापाल काही मुद्दे उपस्थित करतात. सदर मुद्दांची पूर्तता करून ज्ञापने पुन्हा महालेखापालांकडे संमत करण्यासाठी पाठविणे आवश्यक असताना सुध्दा तसे न करता ज्ञापने महालेखापालांच्या आक्षेपांसह या विभागाकडे पाठविली जातात आणि ज्ञापने महालेखापालांनी तपासली आहेत असे कठविण्यात येते. सबब, विभागांना पुन्हा मूचित करण्यात येते की, स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापने महालेखापालांकडून तपासण्यात यावीत व तदनंतर या विभागास पाठविण्यात यावीत तसेच महालेखापालांनी उपस्थित केलेल्या मुद्दांची पूर्तता करून ज्ञापने महालेखापालांकडून संमत करून घेण्यात यावीत आणि नंतर या विभागास पाठविण्यात यावीत.

२) ब-याच वेळेला स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापनात महालेखापालांनी नोंदविलेला खर्च आणि विभागाने नोंदविलेला ग्रुच्य यामध्ये तफावत आढळून येते. या तफावतीबाबत कोणतेही भाष्य झाल्यात नोंदविलेले नसते. यहुतेक वेळा खर्च नाळमक्काच काम विहित मुदतील न करण्यात आल्याने गैंगर्गीकरण झालेलं असते. झालेले गैंगर्गीकरण दूर करण्यासाठी चुकीच्या नोंदीचा दुरुस्तीचा प्रस्ताव महालेखापालांकडे पाठविणे आवश्यक असते. तथापि, काही प्रकरणात असे आढळून आले आहे की, चुकीच्या नोंदीच्या दुरुस्तीचा प्रस्ताव विहित मुदतील महालेखापालांकडे पाठविण्यात आलेला चुकीच्या नोंदीच्या दुरुस्तीचा प्रस्ताव महालेखापालांनी स्वीकृत केला किंवा कसे पाबाबती माहिती झाऱनात नसते. तसेच महालेखापालांनी नोंदविलेला खर्च आणि विभागाने नोंदविलेला खर्च यामध्ये येणा-या तफावतीबाबत स्पष्ट उल्लेख स्पष्टीकरणात नसता व त्याची कागणंही दिली जात नाहीत. गैंगर्गीकृत अधिक खर्च/बचत असल्यास ती कोणत्या शिर्ष/उपशिर्ष/मागणीशी संबंधित आहे याचा उल्लेख स्पष्टीकरणात करणे आवश्यक आहे.

३) या विभागाच्या अर्थसंकल्प शाखेकडून तरतूद वितरणाचे आदेश निर्गमित केले जातात. त्याच्या प्रती संबंधित प्रशासकीय विभाग तसेच संबंधित नियंत्रक अधिकारी यांना अंग्रेजित केल्या जातात. सदर आदेशांचे संकलन व जतन मंत्रालयीन विभागाकडून केले जात नाही.(विशेषकरून पाटवांशां /सार्वजनिक बांधकाम/ग्राम विकास व जलसंधारण/समाजकल्याण/उच्च व तंत्रशिक्षण /महिला व बाल विकास/पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग) विनियोजन लेखा अहवाल महालेखापालांकडून प्राप्त झाल्यानंतर संबंधित मंत्रालयीन विभागाकडून या विभागातके माहिती मार्गितीली जाते. त्यावेळी संबंधित विभाग अंतिम सुधारीत अनुदानाचा तपशील तसेच तरतूद वितरणाच्या आदेशाची मागणी करतात. तरतूद वितरणाचे तसेच अंतिम सुधारीत अनुदानाच्या आदेशांचे संकलन/जतन करून न ठेवल्यामुळे ही परिस्थिती उद्भवते. या विभागातके निर्गमित करण्याने आलेल्या अंतिम मुद्दांना आदेशास अनुप्रलून महालेखापालांच्या कार्यालयात अंतिम सुधारीत तरतुदीच्या नोंदी केल्या जातात. त्याच्या आदेशान्वये अंतिम सुधारीत तरतुदीचा तपशील संबंधित नियंत्रक अधिकारी-यांना पाठविण्यात येतो. त्या अनुंभवाने विनियोजन लेखा अहवालात त्या लेखाशिर्षांगाली मंजूर करण्यात आलेली अंतिम सुधारीत तरतूद दर्शविण्यात आलेली असते. सदर अंतिम सुधारीत तरतुदीसापेक्ष झालेल्या खर्चाचा विनियोजन लेखा पाठविणे आवश्यक असतानाही, काही विभाग रादर अंतिम सुधारीत तरतुदीपेक्षा कमी/अधिक अंतिम सुधारीत तरतूद ग्राह्य भग्नात आणि त्या अनुंभवाने विनियोजन लेखा सादर करतात. विनियोजन लेखा अहवालातील अंतिम मुद्दांना तरतूद महालेखापालांनी मान्य कर्ला असल्यामुळे त्यामध्ये कोणताही बदल करता येत नाही. सदर तरतुदीसापेक्ष खर्चाचा विनियोजन लेखा विभागाने सादर करणे आवश्यक असते.

४) काही लेखाशिर्षांच्या बाबतीत विनियोजन लेखा अहवालात स्वतंत्र भाष्य नसते. सदर नागणीघाली येणा-या लेखाशिर्षांगाली करायात आलेल्या खर्चांनी एकांत्रित माहिती जुळवून त्याबाबतचे ज्ञापन विधानमंडळ संचिदालयाला पाठविण्यात येते. तथापि, विनियोजन लेखा अहवालात स्वतंत्र भाष्य नसल्याचे कलवून काही विभाग त्यांच्याशी संबंधित लेखाशिर्षांगाली झालेल्या खर्चांनी नाहिती देत नाहीत. त्यामुळे संबंधित मागणीस्वाली असल्यात लेखाशिर्षांबाबतची एकांत्रित माहिती तयार करण्यात अडचण निर्माण होते.

५) विधानमंडळ सचिवालयाला मराठी व डंगरी झापने पाठविणे आवश्यक असताना सुध्दा ब-याच प्रकरणात फक्त मराठी स्पष्टीकरणात्मक झापने या विभागास पाठविण्यात येतात.

६) काही विभागातर्फे त्यांच्याशी संबंधित लेखाशिर्षाची स्पष्टीकरणात्मक झापने सादर केली जातात. मदर हालांकांची या विभागात छाननी केली जाते व त्रुटीची पूरता करण्यासाठी संबंधित विभागाला कठविले जाते व सुधारात माहिती सादर करण्यासाठी पाठपुण्याके लेखास जुनीच माहिती सादर केली जाते अथवा काही प्रसंगी यापूर्वीच माहिती सादर केली आहे अशी उत्तरे दैठकीच्या घेळी किंवा पत्राक्वारे दिली जातात. विभागाने तसेच महालेखापालांनी उपस्थित केलेल्या मुद्रांची पूरता झाल्यानंतरच स्पष्टीकरणांचा समावेश एकत्रित संचामथ्ये करणे या विभागाला शक्य होते. तेहा परिपूर्ण माहिती सादर करण्याची दक्षता विभागांनी घ्यावी.

७) आदिवासी उपयोजनांतर्गत लेखाशिर्ष २५०५ व २४१५ यांचा संबंध अनुक्रमे ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग आणि कृषि व पदुम विभागाशी आहे. तथापि, सदर विभागातील काही योजना त्याच विभागातील डूतर कार्यासानाशी संबंधित असल्यामुळे ती माहिती एकत्रित सादर न करता प्रत्येक कार्यासन घेगळी माहिती सादर करते. लेखाशिर्ष २५०५ चा संबंध ग्राम विकास विभागाशी आणि जलसंधारण विभागाशी आहे. त्याची एकत्रित माहिती त्या विभागाने सादर केली पाहिजे. तसेच लेखाशिर्ष २४१५ ची माहिती कृषि विभागाशी (फलोत्पादन) आणि पशुसंवर्धनाशी संबंधित आहे. त्याचीही एकत्रित माहिती त्या विभागाने सादर करणे आवश्यक आहे. तसे न करता स्वतंत्रगित्या माहिती सादर केली जाते.

८) लेखाशिर्ष-२७०२ व ४७०२ चा जलसंधारण व पाठबंधारे विभागाशी संबंध आहे. या लेखाशिर्षाखाली उपलब्ध करून देण्यात येणारे अनुदान हे काही प्रमाणात रोखीने देय असते व काही प्रमाणात जिल्हा परिषदांना देण्यात येणाऱ्या अनुदानातून समायोजन केले जाते. या लेखाशिर्षाखाली झालेल्या खर्चाचा ताळमेळ पाठबंधारे व जलसंधारण विभागातर्फे घालणे अवैधित आहे. तसेच त्याबाबतचे प्रमाणपत्र महालेखापालांकडून प्राप्त करून घेणे अवैधित आहे. तथापि, सदर विभाग त्यांच्या क्षेत्रीय अधिकाऱ्यांनी कठविलेला खर्च एकत्रित करून या विभागाकडे सादर करतात. जलसंधारण विभागाकडे सतत पाठपुण्याकडे सादर लेखाशिर्षाची माहिती सादर केलेली नाही. दोन्ही विभागांनी साठर केलेला खर्च एकत्रित करून त्याची पडताळणी महालेखापालांनी नोंदविलेल्या खर्चाशी केल्याशिवाय अंतिम स्पष्टीकरणात्मक झापन तयार करता येत नाही. सदर स्पष्टीकरण तयार करण्यासाठी विभागाने खर्चाची ताळमेळ घाललेली आकडेवारी व त्याबाबतचे प्रमाणपत्र सादर करणे आवश्यक आहे. जिल्हा परिषदांमार्फत होणाऱ्या खर्चाचा मेळ समायोजन आदेश देऊन प्रत्येक विभागाने घालणे आवश्यक आहे.

९) काही विभाग खर्चमेळाचे काम कर्गतच नाहीत, तर काही विभाग खर्चमेळाचे काम कर्गत असले तर्ग खर्चमेळाची विवरणपत्र तसेच दृढली नोंदीचे प्रस्ताव महालेखापालांच्या कार्यालयाकडे सादर कर्गत नाहीत. जिल्हा परिषदांमार्फत राबविण्यात येणाऱ्या योजनांवर होणारा खर्च हा समायोजन आदेशाक्वारे समायोजित केला जातो. सदर खर्च हा नहालेखापालांच्या कार्यालयात सस्पेन्स स्लिपद्वारे नोंदविलेला जातो. न्हणजेच ७६१५ भवून खर्च घजा करून तो ज्या मुख्य लेखाशिर्षाशी संबंधित आहे, त्याखाली टाकला जातो. सदर नोंदी करतेदेली काही चूक महालेखापालांच्या कार्यालयात तसेच काही चूक समायोजन आदेशामध्ये असू शक्तात. अशा प्रकार नोंदविलेला खर्चाची तपासणे म्हणजेच खर्चमेळ घालणे गरजेच आहे. बहुतेक भर्य विभाग अशा प्रकारची कागंदाही कर्गत नाहीत. परिणामी, ग्रन्चाची अचूक आकडेवारी ममजू शक्त नाही. नियमानुसार खर्चमेळ घालणे, आवश्यकता भागल्यास बदली नोंदीचे प्रस्ताव देणे, अथवा लेखे बंद झाल्यास घूकीच्या नोंदीचे प्रस्ताव सादर करणे, ही जबाबदारी संबंधीत नियंत्रक अधिकारी/प्रशासकीय विभागांची आहे.

१०) भांडवली खर्चाची लेखाशिर्ष - ४२१०, ४२५०, ४२२५, ४२०२, ४२०४, ४२०१, ४२०३, ४२०४ व ४२०५ वाचत माहिती प्राप्त करून घेण्यात काही अडचणी आल्यास सावंजनिक बांधकाम विभागाशी संपर्क साधावा, असे या विभागातर्फे दर्शाच घेला स्पष्ट करण्यात आले आहे. तथापि, तसे न कस्ता क्षेत्रीय अधिकारी माहिती घेत भाहीत, असे दर्शाव या विभागाला कठविले जाते अथवा घैलवीच्या घेली सांगितले जाते. तेहा आवश्यकता भागल्यास माहिती प्राप्त करून घेण्यासाठी सचिय स्तरावर बांधकाम विभागाबोरे दैठकांचे आयोजन करण्यात यावे.

वरील सर्व बाबी विचारात घेऊन विभागांनी परिपूर्ण स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापने या विभागासं पाठ्यिणे आवश्यक आहे. सबव, सर्व विभागांना मुळा सूचित करण्यात येते की, परिपूर्ण स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापने या विभागासं पाठ्यिण्यात यादीत, ही यिनंती.

वैतिकु लेखणा

(अ. नि. कुलकर्णी)

उप सचिव

प्रत माहिती व आवश्यक त्या कार्यवाहीसाठी अग्रेषित :-

संचालक, सामाजिक वनीकरण, पुणे-?

संचालक, पाणलोट क्षेत्र विकास यंत्रणा, पुणे-?

संचालक, भ्रजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणा, पुणे-?

आयुक्त, कृषि, पुणे-?

आयुक्त, पशुसंवर्धन, पुणे-?

आयुक्त, दुर्गथव्यवसाय विकास, वरळी सी फेस, मुंबई-?८

आयुक्त, मत्स्यव्यवसाय विकास यंत्रणा, चर्नी रोड, मुंबई

आयुक्त, एकात्मिक बालविकास योजना, कोकण भवन, नवी मुंबई

आयुक्त, महिला व बालविकास, पुणे-?

संचालक, आरोग्य सेवा, मुंबई-?

सहसंचालक, आरोग्य सेवा, पुणे-?

सहसंचालक, माता व बालसंगोपन, पुणे-?

आयुक्त, उद्योग, नवीन प्रशासकीय भवन, मुंबई

संचालक, समाजकल्याण, पुणे-?

संचालक, क्रीडा व युवकसेवा, पुणे

महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क संचालनालय, मुंबई-?२

संचालक, व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संस्था, मुंबई-?

प्रधान मुख्य घनसंश्लेषक, नागपूर-?

संचालक, नगर रचना, पुणे-?

आयुक्त, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे